

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و
نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان‌نامه
متعلق به دانشگاه رازی است.

دانشکده علوم اجتماعی
گروه اقتصاد

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته‌ی علوم اقتصادی

عنوان پایان نامه

تأثیر شاخص درک فساد مالی بر رشد اقتصادی

استاد راهنما:

دکتر سهراب دل انگیزان

استاد مشاور:

دکتر محمد شریف کریمی

نگارش:

زینب خالوندی ایل ذوله

شهریور ماه ۱۳۹۲

دانشکده علوم اجتماعی
گروه اقتصاد

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد علوم اقتصادی

نام دانشجو: زینب خالوندی ایل ذوله

عنوان پایان نامه

تأثیر شاخص درک فساد مالی بر رشد اقتصادی

در تاریخ ۱۳۹۲/۶/۳۰ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنما دکتر سهراب دل‌انگیزان با مرتبه‌ی علمی استادیار امضا

۲- استاد مشاور دکتر محمد شریف کریمی با مرتبه‌ی علمی استادیار امضا

۳- استاد داور داخل گروه دکتر کیومرث سهیلی با مرتبه‌ی علمی دانشیار امضا

۴- استاد داور خارج از گروه دکتر سمیه اعظمی با مرتبه‌ی علمی استادیار امضا

تقدیر و تشکر

با سپاس فراوان از استاد راهنمای کرامی ام جناب آقای دکتر سراب دل انگیزان که بارها بهمانی های دلسوزانه و بی دریغ خود
را هکشتای این جانب بوده اند.

همچنین از زحمات استاد کرامی جناب آقای دکتر محمد شریف کریمی استاد مشاورم، کمال تشکر و سپاسگزاری را می نمایم.

و از زحمات کلیه اساتید محترم گروه اقتصاد که همواره مشوق و راهنمای این جانب بوده اند نیز کمال تقدیر و تشکر را دارم.

و از زحمات دوستان با محبتی چون خانم پرستو امیریانی که در تمامی لحظات حامی و پشتیبان ام بوده اند نیز بی نهایت

سپاسگزارم.

چکیده:

این مطالعه به بررسی تأثیر شاخص درک فساد مالی بر رشد اقتصادی تحت سه سناریو بر اساس سه شاخص اقتصاد دانش‌بنیان، آزادی اقتصادی و توسعه انسانی می‌پردازد. داده‌های مورد استفاده به صورت تلفیقی از طریق در نظر گرفتن ۱۵۶ کشور در دوره زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۱ جمع‌آوری شده است. در سناریوی اول تأثیر شاخص درک فساد مالی بر رشد اقتصادی با توجه به سطح اقتصاد دانش‌کشورها مورد مطالعه قرار گرفته است. در این دسته بندی، کشورها، باتوجه به آخرین اصلاحات، به سه دسته‌ی با اقتصاد دانش‌بنیان بالا، متوسط و پایین طبقه‌بندی شده‌اند. در سناریوی دوم تأثیر این دو متغیر با توجه به دسته بندی آزادی اقتصادی انجام شده است. در این دسته بندی کشورها، باتوجه به رتبه بندی سال ۲۰۱۳، به سه دسته‌ی با آزادی اقتصادی بالا، متوسط و پایین طبقه بندی شده‌اند و در سناریوی سوم تأثیر این دو متغیر با توجه به دسته بندی کشورها، به چهار دسته‌ی با توسعه انسانی خیلی بالا، بالا، متوسط و پایین طبقه‌بندی شده‌اند. برای برآورد از GMM استفاده شده است. نتایج در سه قسمت قابل توضیح هستند؛ هرچه کشوری در رتبه‌ی بالاتری از شاخص اقتصاد دانش قرار داشته باشد می‌توان انتظار فساد مالی کمتری را داشت؛ بنابراین در کشورهای گروه با اقتصاد دانش‌بنیان بالا شاهد رابطه‌ی مثبت شاخص درک فساد مالی و رشد اقتصادی خواهیم بود. در رابطه با کشورهایی که از نظر آزادی اقتصادی دسته‌بندی شده‌اند، در کشورهای با آزادی اقتصادی بالا، رابطه‌ی شاخص درک فساد مالی و رشد اقتصادی مثبت به‌دست آمده است، اما در گروه‌های با آزادی اقتصادی متوسط و پایین، رابطه‌ی شاخص درک فساد مالی و رشد اقتصادی منفی برآورد شده است. در نهایت در گروه اول توسعه انسانی (کشورهای با توسعه انسانی خیلی بالا) باتوجه به رابطه‌ی مثبت شاخص درک فساد مالی بر رشد اقتصادی می‌توان انتظار داشت که کنترل فساد مالی (افزایش شاخص درک فساد مالی) به رشد اقتصادی کمک کرده و باعث افزایش آن شود. در گروه‌های دوم و سوم افزایش شاخص درک فساد مالی باعث کاهش رشد اقتصادی خواهد شد. در نهایت باید گفت تنها در صورتی می‌توان ادعا کرد که کنترل فساد مالی می‌تواند تأثیر مثبتی بر رشد اقتصادی داشته باشد که یک روند پایدار در این کنترل دیده شود. این بررسی در مدل دوم صورت گرفته است و نتایج تخمین این مدل برای هر سه دسته بندی نتایج قلی را تأیید می‌کنند.

کلیدواژه: شاخص درک فساد مالی، رشد اقتصادی، اقتصاد دانش، آزادی اقتصادی، توسعه انسانی، روش GMM

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
فصل اول : کلیات تحقیق	
۲-۱-۱	مقدمه
۲-۱-۲	شرح و بیان مسأله
۳-۱-۳	سؤالات تحقیق
۴-۱-۴	اهداف پایان نامه
۵-۱-۵	اهمیت، ارزش و کاربرد نتایج پایان نامه
۶-۱-۶	شناسایی تحقیق
۶-۱-۱-۶	نوع تحقیق
۶-۱-۲-۶	روش تحقیق
۷-۱-۷	روش های جمع آوری اطلاعات
۸-۱-۸	قلمرو تحقیق
۹-۱-۹	ابزار تجزیه و تحلیل داده ها
۱۰-۱-۱۰	ساختار پایان نامه
۱۱-۱-۱۱	واژه های کلیدی
فصل دوم : مبانی نظری و پیشینه تحقیق	
۱-۲-۱	مقدمه
۲-۲-۱	فساد مالی و اقتصادی
۲-۲-۱-۲	تعریف فساد مالی و اقتصادی
۲-۲-۲-۱	عوامل مؤثر بر فساد
۲-۲-۲-۲-۱	عوامل سازمانی و اداری
۲-۲-۲-۲-۲	عوامل فرهنگی و اجتماعی
۲-۲-۲-۲-۳	عوامل روان شناختی و گرایشی
۳-۲-۲-۳	طبقه بندی فساد
۳-۲-۲-۱-۳	فساد هزینه گاه
۳-۲-۲-۲-۳	فساد هزینه افزا
۳-۲-۲-۳-۳	فساد درآمد افزا
۳-۲-۲-۴-۳	فساد درآمد گاه
۴-۲-۲-۴	انواع فساد
۴-۲-۲-۱-۴	فساد سطح بالا و فساد سطح پایین
۴-۲-۲-۲-۴	فساد تصادفی (اتفاقی) و فساد نظام مند (حاد)
۴-۲-۲-۳-۴	فساد سازمان یافته و فساد آشفته
۵-۲-۲-۵	علت پدیده ی فساد مالی و اقتصادی
۶-۲-۲-۱-۵	قوانین و مقررات و مجوزها

- ۲۶-۲-۵-۲- مالیات.....
- ۲۶-۲-۵-۳- مخارج دولت برای پروژه‌های سرمایه‌گذاری.....
- ۲۶-۲-۵-۴- تهیه کالاها و خدمات در قیمت‌های پایین تر از قیمت بازار.....
- ۲۷-۲-۵-۵- سرمایه‌ی اجتماعی.....
- ۲۸-۲-۵-۶- سطح دستمزدها در بخش دولتی.....
- ۲۸-۲-۵-۷- سیستم قضایی.....
- ۲۸-۲-۵-۸- منابع طبیعی خدادادی (مانند نفت، طلا، آهن و...).....
- ۲۹-۲-۶- درجه‌بندی فساد.....
- ۲۹-۳-۲- تعریف رشد اقتصادی.....
- ۳۰-۴-۲- مدل مفهومی تحقیق.....
- ۳۱-۵-۲- رابطه فساد-رشد: کانال‌های مکانیزم علی.....
- ۳۳-۶-۲- اثر فساد روی رشد اقتصادی.....
- ۳۷-۷-۲- تأثیر شاخصهای دستهبندی بر فساد مالی.....
- ۳۷-۲-۷-۱- تأثیر شاخص اقتصاد دانش بنیان بر فساد مالی.....
- ۳۸-۲-۷-۱- آموزش.....
- ۳۹-۲-۷-۱- سیستم نوآوری.....
- ۳۹-۲-۷-۳- رژیم نهادی و اقتصادی.....
- ۴۰-۲-۷-۱- ICT.....
- ۴۱-۲-۷-۲- تأثیر شاخص آزادی اقتصادی بر فساد مالی.....
- ۴۳-۲-۷-۳- تأثیر شاخص توسعه انسانی بر فساد مالی.....
- ۴۵-۲-۸-۱- ادبیات نظری.....
- ۴۶-۲-۸-۱- رشوه بازار را تسویه می‌کند.....
- ۴۶-۲-۸-۱-۱- عرضه ثابت کالای عمومی.....
- ۴۷-۲-۸-۱-۲- عرضه متغیر کالای عمومی.....
- ۴۹-۲-۸-۱-۳- فساد در تعیین افراد واجد شرایط.....
- ۵۰-۲-۸-۲- رشوه به عنوان پاداش تشویقی برای بوروکراتها عمل میکند.....
- ۵۰-۲-۸-۳- رشوه هزینه‌ها را کاهش می‌دهد.....
- ۵۱-۲-۸-۴- هدایت نامناسب سرمایه انسانی.....
- ۵۱-۲-۸-۵- فساد به عنوان مالیات.....
- ۵۲-۲-۸-۶- فساد به عنوان مانعی برای ورود به بازار.....
- ۵۲-۲-۸-۷- فساد به عنوان عامل از بین بردن مشروعیت دولت.....
- ۹-۲- پیشینه‌ی موضوع (مطالعات و تحقیقاتی که درباره‌ی این موضوع صورت گرفته است و ذکر نتایج به دست آمده از آنها).....
- ۵۳-۲-۹-۱- مطالعات داخلی انجام شده.....
- ۵۸-۲-۹-۲- مطالعات خارجی انجام شده.....
- ۷۰-۲-۱۰- نتایج حاصل از مطالعات پیشین.....

فصل سوم : داده ها و روش تحقیق

۷۳	۱-۳-۱-مقدمه.....
۷۳	۲-۳-۲-داده‌های آماری.....
۷۳	۳-۳-۳-متغیرها.....
۷۳	۱-۳-۳-شاخص درک فساد.....
۷۶	۲-۳-۳-باز بودن تجاری.....
۷۷	۳-۳-۳-سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی.....
۷۸	۴-۳-۳-نرخ رشد جمعیت.....
۷۹	۴-۳-۳-شاخص‌های دسته‌بندی.....
۷۹	۱-۴-۳-آزادی اقتصادی.....
۸۰	۱-۴-۳-۱-آزادی کسب‌وکار.....
۸۰	۲-۴-۳-۱-آزادی تجارت.....
۸۱	۳-۴-۳-۱-آزادی مالی.....
۸۲	۴-۴-۳-۱-اندازه دولت.....
۸۲	۵-۴-۳-۱-آزادی پولی.....
۸۴	۶-۴-۳-۱-آزادی سرمایه‌گذاری.....
۸۴	۷-۴-۳-۱-آزادی (بازار) مالی.....
۸۵	۸-۴-۳-۱-حقوق مالکیت.....
۸۶	۹-۴-۳-۱-آزادی از فساد.....
۸۶	۱۰-۴-۳-۱-آزادی (نیروی) کار.....
۸۷	۲-۴-۳-چارچوب اقتصاد دانش.....
۸۸	۱-۲-۴-۳-محورهای اقتصاد دانش.....
۸۸	۱-۲-۴-۳-نیروی کاری تحصیلکرده و دارای مهارت.....
۸۹	۲-۲-۴-۳-سیستم نوآوری کارآمد.....
۸۹	۳-۲-۴-۳-زیرساخت‌های اطلاعاتی مناسب.....
۹۰	۴-۲-۴-۳-رژیم نهادی و اقتصادی مساعد.....
۹۱	۲-۲-۴-۳-اجزای شاخص اقتصاد دانش بنیان.....
۹۳	۳-۲-۴-۳-طریقه‌ی محاسبه شاخص دانش (KI).....
۹۴	۴-۲-۴-۳-طریقه‌ی محاسبه شاخص اقتصاد دانش محور (KEI).....
۹۵	۳-۴-۳-شاخص توسعه انسانی (HDI).....
۹۶	۱-۳-۴-۳-اجزای شاخص توسعه‌ی انسانی.....
۹۷	۱-۳-۴-۳-بعد آموزشی.....
۹۷	۲-۳-۴-۳-بعد بهداشتی.....
۹۷	۳-۳-۴-۳-بعد درآمدی.....
۹۸	۲-۳-۴-۳-طریقه‌ی محاسبه‌ی اجزای شاخص توسعه‌ی انسانی.....
۹۸	۱-۲-۳-۴-۳-شاخص امید به زندگی.....

۹۸۲-۲-۳-۴-۳ شاخص آموزش
۹۹۳-۲-۳-۴-۳ شاخص تولید ناخالص سرانه
۹۹۵-۳-۵-۳ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها
۱۰۰۳-۵-۱-۱ روش اقتصادسنجی داده‌های تابلویی (داده‌های تلفیقی)
۱۰۱۳-۵-۲-۲ پانل دیتای پویا
۱۰۲۳-۵-۳ روش گشتاورهای تعمیم‌یافته (GMM)
۱۰۴۳-۵-۴ GMM در رگرسیون ساده
۱۰۵۳-۵-۵ خطاهای معیار GMM
۱۰۵۳-۵-۶ جزئیات تخمین زن GMM
۱۰۷۳-۵-۷ آمارهی سارگان
۱۰۸۳-۵-۸ آزمون معنی‌دار بودن زیرمجموعه‌ای از پارامترها: "آزمون والد"
۱۱۱۳-۵-۹ استفاده از روش گشتاورهای تعمیم‌یافته (GMM) در مدل‌های رشد
۱۱۲۳-۵-۱۰ روش‌های برآورد GMM
۱۱۲۳-۵-۱۱ روش کار با GMM
۱۱۳۳-۵-۱۲ تخمین زنده‌های GMM دو مرحله‌ای

فصل چهارم: برآورد مدل و تجزیه و تحلیل نتایج آن

۱۱۵۴-۱-۱ مقدمه
۱۱۵۴-۲-۲ آمار توصیفی
۱۲۶۴-۳-۳ دسته‌بندی‌ها
۱۲۷۴-۴-۴ پایایی متغیرها
۱۲۸۴-۵-۵ دلیل استفاده از روش گشتاورهای تعمیم‌یافته (GMM)
۱۲۹۴-۶-۶ تصریح مدل
۱۳۰۴-۶-۱ متغیرهای کنترل
۱۳۱۴-۷-۷ برآورد مدل

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱۵۰۵-۱-۱ مقدمه
۱۵۰۵-۲-۲ خلاصه و نتیجه‌گیری تحقیق
۱۵۷۵-۳-۳ پیشنهادها
۱۶۱پیوست
۱۷۲منابع

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۳۰	شکل ۱-۲- مدل مفهومی تحقیق.....
۳۲	شکل ۲-۲- تأثیر دولت بر فساد مالی.....
۴۱	شکل ۳-۲- تأثیر شاخص اقتصاد دانش بنیان بر فساد مالی.....
۴۲	شکل ۴-۲- مسیرهای اثرگذاری آزادی اقتصادی بر کاهش فساد مالی.....
۴۵	شکل ۵-۲- تأثیر شاخص توسعه انسانی بر فساد مالی.....
۴۷	شکل ۶-۲- بازار فاسد برای تخصیص کالای عمومی.....
۴۹	شکل ۷-۲- بازار فاسد برای تخصیص کالای عمومی.....
۹۵	شکل ۱-۳- شاخص اقتصاد دانش بنیان.....
۹۸	شکل ۲-۳- شاخص توسعه انسانی.....
۹۹	شکل ۳-۳- محاسبه ی اجزای شاخص توسعه انسانی.....
۱۵۰	شکل ۱-۴- جمع بندی.....

فهرست جدول‌ها

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲- خلاصه‌ی تمامی منابع موجود در تحقیق.....	۶۶
جدول ۱-۴- آمار توصیفی متغیرهای مورد استفاده در مدل - اقتصاد دانش بنیان.....	۱۱۷
جدول ۲-۴- آمار توصیفی متغیرهای مورد استفاده در مدل - آزادی اقتصادی.....	۱۲۰
جدول ۳-۴- آمار توصیفی متغیرهای مورد استفاده در مدل - توسعه انسانی.....	۱۲۳
جدول ۴-۴- نتایج تخمین گروه اقتصاد دانش بنیان به روش GMM.....	۱۳۳
جدول ۵-۴- مقدار آماره و احتمال مربوط به آزمون ها-گروه اقتصاد دانش بنیان.....	۱۳۷
جدول ۶-۴- نتایج آزمون آرلاندو-بوند برای تعیین مرتبه خود همبستگی جملات اختلال گروه اقتصاد دانش بنیان.....	۱۳۸
جدول ۷-۴- نتایج تخمین گروه آزادی اقتصادی به روش GMM.....	۱۳۹
جدول ۸-۴- مقدار آماره و احتمال مربوط به آزمونها- گروه آزادی اقتصادی.....	۱۴۲
جدول ۹-۴- نتایج آزمون آرلاندو-بوند برای تعیین مرتبه خود همبستگی جملات اختلال گروه آزادی اقتصادی.....	۱۴۳
جدول ۱۰-۴- نتایج تخمین گروه توسعه انسانی به روش GMM.....	۱۴۴
جدول ۱۱-۴- مقدار آماره و احتمال مربوط به آزمون ها-گروه توسعه انسانی.....	۱۴۷
جدول ۱۲-۴- نتایج آزمون آرلاندو-بوند برای تعیین مرتبه خود همبستگی جملات اختلال گروه توسعه انسانی.....	۱۴۷

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

پس از جنگ جهانی دوم، نظر بیشتر کشورها به رشد اقتصادی معطوف شد و دولت‌ها کوشیدند تا از رشد اقتصادی به عنوان عاملی برای تحکیم سیاست‌های خود استفاده کنند. رشد اقتصادی از اهداف مهم هر کشور به حساب می‌آید و همواره مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران قرار دارد؛ بنابراین بررسی علل رشد اقتصادی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. از نیمه دوم قرن بیستم تئوری‌های مختلفی در ادبیات اقتصاد رشد برای تبیین تفاوت‌های موجود در رشد کشورها و تحلیل معمای رشد و عوامل مؤثر بر آن شکل گرفتند که این تئوری‌ها را می‌توان در سه گروه دسته‌بندی کرد:

۱. مدل رشد نئوکینزین هارد-دومار (هارود^۱ ۱۹۳۹، دومار^۲ ۱۹۴۶)

۲. مدل رشد نئوکلاسیکی سولو-سوان (سولو^۳ ۱۹۵۶، سوان^۴ ۱۹۵۶)

۳. مدل‌های رشد درون‌زای رومر-لوکاس (رومر^۵ ۱۹۸۶، لوکاس^۶ ۱۹۸۸)

در این تئوری‌ها از انباشت سرمایه فیزیکی و انسانی، رشد و ارتقای بهره‌وری و سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه به عنوان عوامل اصلی تعیین‌کننده‌ی رشد اقتصادی و دلیل تفاوت فراوان کشورها در رفاه اقتصادی نام برده می‌شود؛ اما این تئوری‌ها در تبیین دلایل تفاوت فراوان کشورها در رشد اقتصادی ناتوان بودند زیرا هرچند بر اساس مطالعات نظری و تجربی رشد کشورهای فقیر توان بالقوه‌ی فراوانی برای رسیدن و همگرایی با کشورهای توسعه‌یافته دارند اما این کشورها در ایجاد نتایج مثبت رشد به دلیل فقدان، ناکارآمدی و ناکافی بودن نهادهای حمایت‌کننده رشد ناتوان بوده‌اند (رودریک^۷، ۲۰۰۵). همچنین با تأسیس نهادهای بین‌المللی پولی و مالی همانند بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول بعد از جنگ جهانی دوم، این نهادها نیز برای حل مشکل توسعه‌نیافتگی کشورهای فقیر، راهبردهای مختلفی همانند رویکردهای توسعه اقتصادی جانشین واردات (دهه ۱۹۶۰ میلادی) و تعدیلات ساختاری (دهه ۱۹۸۰ میلادی به بعد) را ارائه

¹ Harrod

² Domar

³ Solow

⁴ Swan

⁵ Romer

⁶ Locuse

⁷ Rodrik

دادند. این رویکردها نیز نه تنها در رفع مشکل رشد و توسعه کشورهای فقیر ناتوان بودند بلکه مسائل و مشکلات فراوانی دیگری را به بار آوردند که از جمله آن می‌توان به گسترش فقر و نابرابری و پسرفت اقتصادی به ویژه در کشورهای آفریقایی اشاره کرد به طوری که در دوره ۲۰۰۲-۱۹۸۰ میلادی درآمد ملی سرانه منطقه صحرای زیر آفریقا ۴۱ درصد کاهش یافت (بانک جهانی^۱، ۲۰۰۴).

از جمله متغیرهای دیگری که در چند دهه اخیر به عنوان یکی دیگر از عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی عنوان شده است، فساد مالی و اقتصادی است. در زمینه‌ی تعریف فساد مالی هنوز تعریف جامع و کاملی ارائه نشده است اما با جمع‌بندی نظرات مختلف در این خصوص می‌توان به این نتیجه رسید که فساد به سوءاستفاده از مقام، منصب، موقعیت و اختیارات و قوانین و مقررات در جهت منافع شخصی تعریف نمود. در رابطه با تأثیر فساد مالی بر رشد اقتصادی نیز هنوز نظر جامعی وجود ندارد. ادبیات نظری علم اقتصاد دیدگاه دوگانه‌ای پیرامون ارتباط میان پدیده فساد و رشد اقتصادی ارائه می‌نماید. از یک سو گروهی از تئوری‌های اقتصادی معتقدند که فساد قادر است از طریق دور زدن قوانین و مقررات ناکارآمد و انعطاف‌ناپذیر تحمیل‌شده توسط دولت به افزایش رشد اقتصادی بیانجامد و از سوی دیگر گروه دیگری از تئوری‌ها فساد را به مثابه نیرویی می‌دانند که به عملکرد مناسب بازارها آسیب می‌رساند و از این رهگذر موجبات کاهش رشد اقتصادی را فراهم می‌آورد. (صباحی و ملک‌الساداتی، ۱۳۸۸، ۲)

بنابراین در این زمینه‌ی تحقیقاتی هنوز پرسش‌هایی مطرح است که این پژوهش سعی در پاسخ به آن‌ها دارد.

۱-۲- شرح و بیان مسأله

این مطالعه به بررسی تأثیر کنترل فساد مالی بر رشد اقتصادی در نمونه‌ای وسیع از کشورهای جهان و در دوره زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۱ می‌پردازد. داده‌های مورد استفاده از سایت بانک جهانی و سایت سازمان شفافیت جهانی گردآوری شده است. سازمان شفافیت بین‌المللی که به اختصار TI^۲ خوانده می‌شود یک نهاد غیردولتی با هدف ارزیابی و اندازه‌گیری میزان فساد در مصادیق مختلف آن است، که هدایت مبارزه با فساد را برعهده دارد و ائتلاف جهانی قدرتمندی را برای پایان دادن به تأثیرات مخرب فساد بر مردم تشکیل می‌دهد. بر اساس تعریف ارائه شده در وب‌سایت این سازمان، فساد سوءاستفاده از اختیارات محوله برای منافع شخصی است.

^۱World Bank

^۲Tranparency International

سازمان شفافیت بین‌الملل گزارش‌های سالانه خود را بر پایه‌ی سنجه‌هایی از جمله بررسی مدیریت دولتی در کشورها، شرایط دسترسی شهروندان به خدمات عمومی، ساختار حقوقی و قضایی حاکم در کشورها، موقعیت بخش خصوصی، اختلاس، رشوه‌گیری، خرید و فروش پست‌های دولتی، رشوه‌پذیری دستگاه قضایی، فساد مالی در میان سیاستمداران و مقام‌های دولتی، عدم مقابله کافی یا ناکارایی در پیکار علیه مواد مخدر و غیره تهیه می‌کند. در این میان مهم‌ترین شاخصی که در بررسی فساد توسط سازمان شفافیت بین‌الملل مورد ارزیابی قرار می‌گیرد، پرداخت رشوه است. اساسی‌ترین شیوه‌ی TI در جمع‌آوری اطلاعات بر مبنای "ادراک" به جای "تجربه" بوده که در سال‌های اخیر با تغییراتی همراه بوده است.

سازمان شفافیت جهانی با یک دبیرخانه‌ی بین‌المللی، از همکاری بیش از هشتاد و پنج درصد از مراکز ملی مستقل در سراسر دنیا برخوردار است، این سازمان در سال ۱۹۹۵ اولین شاخص درک فساد را که به طور خلاصه 'CPI' نامیده می‌شود، ارائه نمود. هدف از CPI ارائه‌ی یک سری اطلاعات مبتنی بر درک فساد، به جای تجربه‌ی آن، در کشورهای مختلف است. این درک با وقوع عملی فساد متفاوت است؛ زیرا اساساً دسترسی به میزان واقعی فساد در یک جامعه، نه ممکن و نه ضروری است؛ مهم این است که افراد جامعه مانند تجار، بازرگانان و دیگران، چه درک و احساسی از وضعیت فساد و شیوع آن در محیط پیرامون خود دارند و این که آیا جامعه‌ی خود را یک جامعه‌ی فاسد و ناامن احساس می‌کنند یا خیر. سازمان شفافیت جهانی برای جمع‌آوری اطلاعات، از مراکز ملی و بین‌المللی استفاده می‌کند. به عنوان مثال این مراکز در سال ۲۰۰۲ برای اداره CPI عبارت بودند از: مجمع جهانی اقتصاد (WEF)^۱، سازمان توسعه‌ی مدیریت لوسان (IMD)^۲، پژوهش دنیای کسب‌وکار بانک جهانی (WBES)، واحد اطلاعات امور اقتصادی (EIU)^۳، خانه‌ی آزادی ملت‌های در حال گذر (FH)، مشاوره‌ی خطر اقتصادی و سیاسی هنگ‌کنگ (PERC)^۴ و واحد پژوهش دانشگاه کلمبیا (CU) گالوپ بین‌المللی^۵ به نمایندگی از شفافیت جهانی (دادخدایی، ۱۳۸۵).

در رابطه با تعریف فساد می‌توان عنوان داشت: فساد را شامل اقدامات نفع طلبانه‌ی سیاستمداران، تجار و مستخدمان دولتی می‌دانند که به طریق ناشایست و غیرقانونی و با سوءاستفاده از مقام/شغل دولتی و خصوصی صورت می‌گیرد (لهو و کبوی، ۲۰۰۵).

به گزارش سازمان شفافیت بین‌المللی (۱۹۹۷) فساد اداری دارای دو بعد است:

¹Corruption Perception Index

²World Economic Forum

³Institute for Management Development (<http://www.imd.ch>)

⁴The Economist Intelligence Unit (<http://www.eiu.com>)

⁵Political and Economic Risk Consultancy (<http://www.asiarisk.com>)

⁶ این نهاد یک موسسه‌ی معتبر نظرسنجی در دنیا به شمار می‌رود International Gallup

⁷ Lho, K. and Cabuay, J

۱. در بعد اول، مقام دولتی در ارائه خدمات یا عقد قراردادها، منافع شخصی کسب می کند.

۲. در بعد دوم، برای دریافت خدماتی که ارائه آن قانونی نیست، رشوه‌ای پرداخت می شود.

در هر دو بعد، فساد در تمامی سطوح بخش دولتی یا خصوصی اتفاق می افتد و دامن دهی آن می تواند از فساد سطح بالا (تأثیرگذاری بر خط مشی ملی/بین‌المللی) تا انواع مختلف سطح پایین گسترش داشته باشد. تعریف کارکردی فساد مالی از نظر بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول (IMF)^۱ و مراجع دیگر سوءاستفاده از قدرت دولتی برای کسب منافع شخصی است (رهبر، ۱۳۸۱). فساد، پرداخت غیرقانونی کارگزاران بخش عمومی برای کسب منفعتی است که استحقاقش را ندارند یا سوءاستفاده کارمندان دولت برای منفعت خصوصی است (هانگی کولین و چوی^۲، ۲۰۰۰). فساد مالی نشانه‌ای است از آنکه در کار اداره دولت خللی پدید آمده است (رزآکرمین^۳، ۱۹۹۹). از فساد مالی به سوءاستفاده از قدرت عمومی برای تأمین منافع شخصی تعبیر می شود (تانزی^۴، ۱۹۹۸)

طبقه‌بندی‌های مختلفی از فساد وجود دارد به طوری که سازمان برنامه توسعه ملل متحد شایع‌ترین گونه‌های فساد مالی را رشوه، تقلب، پول شویی، اخاذی، رشوه‌ی استخدام، نفوذ نامشخص، فامیل بازی، پارتی‌بازی، تجارت شخصی، حق‌التسریع، اختلاس و سوءاستفاده از اموال عمومی می داند (کریمی پتانلار، ۱۳۹۰)

تولیدات انسان‌ها حداقل دو گروه تولیدات بازاری و غیر بازاری را در بر می گیرند. تولیدات بازاری آن دسته از کالاها و خدماتی هستند که در بازار برای آنها پرداخت‌های پولی وجود دارد، ولی برای تولیدات غیر بازاری پرداختی صورت نمی‌گیرد؛ مانند قوانین و مقررات، رویه‌های اداری و بخشنامه‌ها. این تولیدات ارزشمند هستند چون صرف وقت، مهارت، دقت، نوآوری، خلاقیت و... روی آنها صورت می‌گیرد و غیر بازاری هستند چون برای رد و بدل کردن و یا فروش آنها بازار خاصی وجود ندارد. لذا قیمت آنها به صورت بازاری شکل نمی‌گیرد و هزینه و فایده آنها نیز طی یک فرآیند هزینه-فایده مورد بررسی دقیق قرار نمی‌گیرد. این موضوع باعث می‌شود تا بسیاری از این نوع محصولات سیستم اداری انسانی به موجب ماهیت سیستم اداری که تولید مقررات است، تولید شود. ولی چون در یک بازار خاص مورد ارزش‌گذاری و تقاضاسنجی قرار نمی‌گیرند، مفید یا زیان بخش بودن آنها مشخص نمی‌گردد. این باعث می‌شود که به جای استفاده از فرآیند کارای بازار در تشخیص خوب یا بد بودن هر رویه‌ی اداری، از روش آزمون و خطا برای تشخیص استفاده شود. این فرآیند طولانی و پرهزینه است. فساد اداری پاسخی به این موضوع است؛ عموماً کسانی که رشوه می‌پردازند به نوعی دارند قوانین را دور می‌زنند. در حوزه‌هایی مثل قاچاق مواد مخدر، انسان، اسلحه و... که زیان جوامع انسانی در آنهاست، این رویه‌های سخت‌گیرانه از یک سو مشمول

¹ International Monetary Fund (IMF)

² HongyiliLixin colin Xu

³ Rose – Ackerman

⁴ Tanzi

رشوه‌های بزرگ می‌شوند ولی نمی‌شود این محدودیت‌ها را برداشت، بلکه باید به روش‌های خاصی بهبود رویه داد و پدیده شوم قاچاق را کاهش داد. در این حوزه می‌توان نتایج نظری زیر را ارائه نمود:

۱. فساد از رابطه مخفی بین گروه‌های خاص از مردم و دولتی‌ها خبر می‌دهد که کمتر آن آشکار و بیشتر آن مخفی است. لذا اطلاعات از وجود زمینه رانتی یا فساد محدود و مخفی است. این موضوع باعث عدم تقارن اطلاعات بین جامعه و گروه فساد شده است. وجود این عدم تقارن باعث ایجاد رانت و فرصت بهره‌برداری خواهد شد.

۲. وجود فساد از یک سو باعث می‌شود که بخش‌هایی از جامعه که عنوان مجریان قانون برای همه مردم قوانین را سخت‌گیرانه‌تر نمایند و برای گروه‌هایی که بخواهند پرداخت رشوه داشته باشند این سخت‌گیری را کمی کاهش دهند یا کنار بگذارند. در چنین شرایطی یعنی وقتی فضای مجوزهای دولتی کاملاً بسته‌شده و فعالیت‌های اقتصادی کاملاً با تأخیر و کند به انجام می‌رسند، رشوه دهندگان با پرداخت مبلغی (هزینه گشایش) باعث ایجاد گشایش در کار خود می‌شوند و از منافع آن بهره می‌برند، در این شرایط اولاً همیشه منافع گشایش بزرگ‌تر از هزینه‌های گشایش است و ثانیاً فعالیت‌های اقتصادی انجام خواهند شد و تعطل در تصمیم‌گیری کاهش می‌یابد و ثالثاً جامعه از مرجع و سرریز این گشایش نفسی می‌کشد. در این نوع جوامع وجود اولیه قوانین سخت‌گیرانه و مقررات دست و پاگیر دولتی باعث کاهش تولید ناخالص ملی و تأخیر در تصمیم‌گیری شده است و لذا GNP به این علت کم است و از سوی دیگر وجود امکان پرداخت رشوه باعث بهبود شرایط فعالیت و بالا رفتن GNP می‌شود. پس این فساد نیست که بد است. این زمینه ایجاد فساد و کوچک بودن GNP است که مقررات دست و پاگیر دولتی است.

۳. در کشورهایی که فضای کسب‌وکار آن‌ها روان و مقررات دست و پاگیر ندارند، وجود اطلاعات یا مجوزهای خاص برای تجارت (مثل مجوز تجارت اسلحه، محصولات استراتژیک، اتمی و یا مناقصه‌های بزرگ دولتی) است که فساد آور است. در این جوامع فساد به معنی پرداختن وجهی (هزینه اطلاع‌یابی) به منظور اخذ اطلاع از موضوع در زمان مناسب به منظور بهره‌برداری صحیح از فرصت به دست آمده (منافع اطلاع‌یابی) است. در این شرایط چون رقابت کامل برقرار است. اگر همه پیمانکاران از این موضوع مطلع باشند باهم رقابت می‌کنند و سطح علمی و عملی جامعه را با رقابت و نوآوری و ایجاد مزیت رقابتی بالا می‌برند و منافع اجتماعی را به حداکثر خواهند رسانید. ولی اگر رانت اطلاعاتی باشد این رقابت شکل نمی‌گیرد و هزینه‌های ناشی از شکل‌گیری انحصاری به وجود می‌آید. در این شرایط وجود رشوه باعث کاهش رقابت و افزایش هزینه‌های ملی و GNP خواهد شد.

۴. در همین جامعه مخاطب شماره ۳، نااطمینانی به تصمیمات و سرمایه‌گذاری در اثر رشوه افزایش و لذا تصمیمات با تأخیر انجام‌شده و GNP را کاهش خواهد داد.

لذا می‌توان گفت اثرات رشوه در کشورهای متفاوت بستگی به مقررات فضای کسب‌وکار در حوزه دولت دارد. چون در جهان کشورهای متفاوتی در این بخش‌ها با مقررات متفاوتی وجود دارند، انتظار می‌رود که اثرات رشوه و فساد اداری روی رشد اقتصادی کشورهای متفاوت، متفاوت باشد.

در خصوص ارتباط میان فساد مالی و رشد اقتصادی هرگز نمی‌توان با قطعیت حکم واحدی صادر کرد. زیرا در کیفیت این ارتباط عوامل متعددی دخیل هستند که گاه به عنوان منشأ ایجاد فساد مالی و گاه به عنوان نتیجه فساد مالی مطرح شده‌اند.

در رابطه با تأثیر شاخص درک فساد مالی بر رشد اقتصادی، تحقیقات بسیاری صورت گرفته که این خود دال بر اهمیت این موضوع است؛ اما موضوع اساسی این است که در هیچ یک از مطالعات صورت گرفته به نتیجه‌ی قاطعی در این باره اشاره نشده است. در واقع، هر یک از مطالعات از دیدگاه خود به موضوع نگریسته، به همین دلیل نتایج مبهمی در این زمینه وجود دارد. در این پایان‌نامه سعی شده است تا با استفاده از دسته‌بندی‌های صورت گرفته در بین کشورهای جهان بر اساس شاخص اقتصاد دانش بنیان، شاخص توسعه‌ی انسانی و شاخص آزادی اقتصادی که از شاخص‌های مهم در رابطه با رتبه‌بندی کشورها هستند، به نتیجه‌ی دلخواه دست یابیم. هرچند هنوز هم معمای تأثیر شاخص درک فساد بر رشد اقتصادی، بی‌پاسخ خواهد ماند اما این پژوهش با بیان نکات ظریفی در باب تقسیم‌بندی کشورها، سعی می‌کند تا زوایای جدیدی از این موضوع را آشکار نموده و امید می‌رود تا دست کم بتواند گامی در جهت کاهش ابهامات موجود برداشته و نقطه‌ی شروعی باشد برای محققان علاقه‌مند در این زمینه.

۱-۳-سوالات تحقیق:

- آیا فساد مالی بر رشد اقتصادی تأثیر دارد؟
- در صورتی که فساد مالی بر رشد اقتصادی مؤثر باشد این تأثیر چگونه است؟ مثبت است یا منفی؟
- آیا تأثیر فساد مالی بر رشد اقتصادی در تمام کشورها یکسان است؟
- در صورت تفاوت اثرگذاری در کشورهای مختلف، این تأثیر به چه صورت است؟ و چرا؟

۱-۴-اهداف پایان‌نامه

هدف کلی این پایان‌نامه بررسی اثر شاخص درک فساد مالی بر رشد اقتصادی در طیف وسیعی از کشورهای جهان است، با این نگرش که این تأثیر در تمامی کشورها یکسان نیست.

اهداف جزئی عبارت‌اند از:

۱. به دست آوردن رابطه بین شاخص درک فساد مالی و رشد اقتصادی
۲. چگونگی تأثیرگذاری آن در کشورهای مختلف بر اساس دسته‌بندی خاص

۱-۵- اهمیت، ارزش و کاربرد نتایج پایان‌نامه

درمان هر بیماری مستلزم شناخت دقیق آن است. فساد از جمله معضلات مهم اقتصادی است که قدمت آن در جوامع بشری به بیش از دو هزار سال پیش می‌رسد، امروزه فساد مالی به یکی از چالش‌های اساسی جامعه جهانی تبدیل شده است، چالشی که قلمرو آن منطقه و کشور خاصی نیست، آثار مخرب اقتصادی این پدیده که به صورت گسترده در تخصیص منابع، رشد اقتصادی، توزیع درآمد و موارد دیگر ظاهر می‌شود موجب شده است تا نگرانی‌ها پیرامون آن به مرور افزایش یابد. اخیراً رابطه‌ی منفی بین سطح توسعه و سطح فساد، مورد توجه جدی سازمانی‌هایی نظیر بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول قرار گرفته است (کافمن و همکاران، ۲۰۰۸) هم چنین، در زمینه وسیع تر، کنترل فساد به عنوان یکی از شاخص‌های حاکمیت خوب پذیرفته شده است (کافمن و کری، ۲۰۰۳). فساد اقتصادی و سیاسی فزاینده در بسیاری از کشورها با شرایط اقتصادی، اجتماعی و ایدئولوژیک متفاوت مشاهده می‌شود. انجام انبوهی از مطالعه‌های فساد در دهه‌های اخیر نشان‌دهنده‌ی اقبال عمومی پژوهشگران به این موضوع و اهمیت آن بوده است. مطالعه‌های پژوهشگران مختلف نشان داده که فساد اداری و مالی در اکثر کشورها به طور نسبتاً وسیعی وجود دارد. گزارش‌های سالانه سازمان شفافیت بین‌الملل حاکی از آن است که هیچ کشوری در دنیا عاری از فساد مالی نیست و در تمامی جوامع چه دموکراتیک و چه اقتدارگرا نوعی فساد مشاهده شده است اما تفاوت معناداری بین درجه فساد در کشورهای مختلف جهان وجود دارد. فساد در کشورهای مختلف و حتی بین بخش‌های درونی هر کشور متفاوت است. برخی از مؤسسه‌های دولتی مانند گمرک و امور مالیاتی نسبت به سایر مؤسسه‌های دولتی زمینه بیشتری برای فساد دارند (آکرمن، ۱۹۹۶). بانک جهانی، فساد را بزرگ‌ترین مانع توسعه‌ی اجتماعی و اقتصادی تعریف کرده است (بانک جهانی، ۲۰۰۰). آخرین پژوهش‌های انجام‌شده توسط سازمان شفافیت بین‌الملل در سال ۲۰۰۷ بین ۶۰ کشور نشان می‌دهد مردم جهان فساد را یک مسئله و مشکل بزرگ می‌دانند که به طور گسترده‌ای زندگی آنان را تحت تأثیر قرار داده است (Transparency International، 2000). طی سال‌های اخیر به ویژه در دهه‌ی ۱۹۹۰ به بعد، آثار و پیامدهای فساد بر عملکرد اقتصاد توجه بسیاری از جهانیان را به خود جلب نموده است. عمده‌ترین دلایل در این زمینه، گسترش دموکراسی و آزادی در کشورها، برخورداری از رسانه‌های پویا، جهانی شدن و متعاقب آن گسترش اطلاع‌رسانی‌ها و افشاگری‌ها در زمینه‌ی فساد، پررنگ شدن نقش سازمان‌های غیردولتی مانند